

Bijlage 1: Visie op specifieke vraagstukken in het belang van cultuur en musea

Inleiding

Zo'n 17 miljoen inwoners van Nederland – onder wie 1,4 miljoen Museumkaarthouders en 2,5 miljoen scholieren – kunnen zich ook na de heropening van veel musea op 1 juni laten verrassen en confronteren door museale collecties. Voor de sluiting door de coronacrisis koos ook een groeiend aantal buitenlandse bezoekers, vooral uit de ons omringende landen, voor kunst en erfgoed. Musea verzamelen, bewaren, onderzoeken, interpreteren en presenteren een enorm cultureel kapitaal dat van ons allemaal is. Daarmee vertellen ze aan een groot en divers publiek eigentijdse verhalen over wie we werkelijk zijn en waar we eigenlijk vandaan komen. De Museumvereniging behartigt de belangen van de 450 aangesloten musea, waaronder meer dan 30 door het Rijk gesubsidieerde musea. Samen ontvingen onze leden in 2018 32 miljoen bezoekers, en hadden ze een omzet van ruim één miljard, waarvan ongeveer de helft eigen inkomsten betreft.

Drie speerpunten van musea voor de samenleving

Musea zijn plekken van ontmoeting, verbinding en bijzondere ervaringen. Zij bevorderen bovendien reflectie en debat; in musea is 'een leven lang leren' de praktijk. Maar ook aan actuele, maatschappelijke opgaven als (1) kansengelijkheid, de (2) Nederlandse identiteit en (3) een florerende economie leveren musea een overtuigende bijdrage.

(1) Het SCP heeft meer dan eens aangetoond dat de kloof tussen kansarme en kansrijke burgers zelfs groeit doordat het steeds beter gaat met mensen die het al goed hebben. Juist in een land met scherpere tegenstellingen tussen mensen dienen musea met echte voorwerpen eigentijdse verhalen te vertellen die resoneren in de samenleving. En die de groeiende kloof tussen kansrijk en kansarm in Nederland overbruggen.

(2) In het publieke debat krijgt de Nederlandse identiteit nog altijd meer en meer aandacht. Te midden van dit debat over de beleving en ontwikkeling van de Nederlandse identiteit kunnen musea bij nieuwe én onveranderde invalshoeken passende voorwerpen, verhalen en vergezichten bieden.

(3) Waar culturele voorzieningen zoals de Nederlandse musea veelal gezien worden als kostenpost, is het belangrijk om hun bijdrage aan een florerende economie in ons land, of regionaal en lokaal niet over het hoofd te zien. Zo heeft het CBS recent de eerste zogenaamde satellietrekening voor cultuur en media gepubliceerd die inzicht biedt in de toegevoegde waarde van cultuur en media. Deze toegevoegde waarde – inclusief de waarde van zo'n 750.000 vrijwilligers die actief zijn in cultuur en media – bedroeg €25,5 miljard in 2015. Dat komt neer op 3,7 procent van het bruto binnenlands product.

Vijf thema's voor verkiezingsprogramma verder toegelicht

Voor musea blijft een stevig draagvlak bij publiek en politiek noodzakelijk. En politici dragen óók verantwoordelijkheid voor musea, o.a. om de Erfgoedwet uit te voeren die de collectie Nederland beschermt, om overheidsfondsen te voeden die aankopen, innovatie en bijzondere projecten ondersteunen en om ervoor te zorgen dat de rijksoverheid, provincies en gemeenten investeren in culturele voorzieningen zoals musea. De Museumvereniging wil graag vijf thema's van harte aanbevelen om op te nemen in uw verkiezings- en politieke programma. Deze thema's zullen de komende jaren van belang blijven voor musea. Op deze thema's kunt u als politieke partij een waardevolle bijdrage leveren ten behoeve van het culturele veld.

1. Continuïteit museumsector vraagt juist nú om maatwerk vanuit overheden

Door de coronapandemie hebben musea in 2020 veel lagere inkomsten en ook de komende jaren zullen die nog niet op peil zijn. De prognose van de gastvrijheidsbranche is dat de publieksinkomsten – via bezoekers uit binnen- en buitenland – pas in het seizoen 2022/23 weer normaliseren. Uitgaande van veilige en verantwoorde heropening van musea per 1 juni en dat de anderhalve meter samenleving nog ten minste heel 2020 zal voortduren, bedraagt de totale derving van publieksinkomsten in 2020 naar verwachting 275 miljoen euro. Vanwege deze verwachte vraagtuitval als gevolg van de pandemie, is de voortzetting van bestaande subsidies door alle overheden onmisbaar of zijn extra middelen wenselijk om bezoek – in het bijzonder binnenlands – te stimuleren.

Hoewel musea een breed en trouw groeiend publiek kennen, willen zij ook van maatschappelijke betekenis zijn voor die mensen nog niet vertrouwd zijn met musea. Zo dragen musea bij aan het verminderen van kansenongelijkheid.

Maatwerk voor de museale sector omvat de volgende ingrediënten:

- Op maat gemaakte prestatieafspraken over continuering van het huidige subsidieniveau en gesprekken over aanvullende middelen met rijk, provincies en gemeenten stellen musea in staat om te bouwen aan een stevig draagvlak bij het publiek.
- Juist deze tijd biedt ook een kans voor musea om de code diversiteit en inclusie en de Fair Practice Code operationeel te maken. Het aantrekken van publiek uit de eigen regio biedt musea de kans om een verbinding te leggen met het lokale en regionale verhaal en het verhaal van de stedelijke regio's en daardoor nieuwe bezoekers aan te trekken zowel jong en oud, arm en rijk, hoog en laagopgeleid, en van alle culturele, sociale of religieuze achtergronden.
- De museumsector wil de kansengelijkheid in de samenleving bevorderen en lanceert daarom het voorstel om mensen met een laag inkomen in staat te stellen musea te bezoeken, waarbij deze mensen tegen een geringe vergoeding – die ze bij de gemeente kunnen aanvragen - toegang krijgen tot musea.
- Voor het aantrekken van museumbezoek uit de ons omringende Europese landen is het zinvol als musea met andere culturele instellingen samen optrekken in gerichte campagnes om de rijkdom in de regio voor het voetlicht te brengen.

2. Museumeducatie als essentieel onderdeel van onze grondrechten op onderwijs en op culturele ontplooiing

In musea komt onderwijs tot leven. Het zijn ware schatkamers, waar kinderen ontdekkend en onderzoekend leren aan de hand van bijzondere voorwerpen en activiteiten. Met hun collecties sluiten musea aan bij alle vakken in het onderwijs, van natuurkunde tot geschiedenis.

Museumeducatie levert een belangrijke bijdrage aan de cognitieve, creatieve en sociale ontwikkeling van kinderen, zoals het analytisch denkvermogen, het creatieve uitdrukkingsvermogen en het vermogen om oplossingsgericht te werken. Al deze vaardigheden, de 21st-century skills, hebben kinderen nodig in de snel veranderende samenleving.

Herhaaldelijk heeft onderzoek aangetoond dat juist bezoek als kind de beste voorspeller is van museumbezoek op latere leeftijd. In Museumcijfers zien we ook dat bijna alle musea educatieve programma's bieden. Niet voor niets heeft de minister van OCW de Museumeducatieprijs ingesteld voor sterke voorbeelden van educatieve samenwerking tussen musea en scholen. Daarnaast is het keurmerk 'kidsproof' dat uitgereikt wordt door jonge museumbezoekers die musea inspecteren, voor musea ook een blijk van publiekwaardering. Naast schoolbezoek doet ook familiebezoek ertoe als educatieve stimulans.

Scholen zien in toenemende mate in dat cultuureducatie, naast taal en rekenen, voor kinderen belangrijk is als voorbereiding op de toekomst. Er is echter ook een keerzijde. Schoolprogramma's zitten al overvol. Terwijl het aanbod aan cultuureducatie toeneemt, neemt de mogelijkheid om met kinderen op stap te gaan af. Wie in de toekomst succesvol educatieve programma's wil blijven bieden, moet zeer nauw aansluiten bij de vraag van scholen, zowel qua inhoud als vorm. Onderzoek van de Taskforce Museumeducatie laat zien dat nog lang niet overal sprake is van educatieve samenwerking tussen onderwijs en musea. Het is om die reden essentieel dat scholen en musea samen educatieprogramma's ontwikkelen, een vorm van co-creatie dus.

Daarnaast zijn kinderen meer dan de driekwart van de wakkere tijd buitenschools actief, een kans waar meerdere musea al op zijn ingesprongen door het ontwikkelen van zogenaamde leerecosystemen. Musea ontwikkelen hierbij samen met andere educatieve organisaties, zoals scholen, buitenschoolse opvang, theaters, natuurorganisaties, centrum voor kunsten en bibliotheken een samenwerkend netwerk waar de ervaringen die kinderen op school krijgen, worden verdiept en verbreed. School en buiten school versterken elkaar. Wanneer deze ervaringen ook nog op elkaar en op de nieuwsgierigheid van het kind zijn afgestemd, creëren we een omgeving waarin blijvende

interesse ontstaat. Dan kunnen *alle* kinderen daadwerkelijk een passie ontwikkelen die de basis kan vormen voor hun verdere leven ¹.

Een leerecosysteem is in grote mate lokaal. Kinderen maken kennis met museumeducatie op school, waarna er ook in de eigen buurt activiteiten aangeboden worden binnen en buiten schooltijd. Niet incidenteel, maar structureel door samen met organisaties en contactpersonen in de wijk activiteiten aan te bieden, zoals projectdagen, club en museumbezoeken. Hiermee krijgen echt alle kinderen in alle wijken de kans om zich actief te verbinden met musea en hun uiteenlopende onderwerpen. Onderzoek toont namelijk aan dat financiële overwegingen niet de belangrijkste drempel zijn waarom sommige groepen jongeren niet buitenschools naar musea komen, dit heeft andere oorzaken. De leerecosysteemaanpak draagt bij aan kansengelijkheid en talentontwikkeling voor *iedereen*.

Om musea in staat te stellen kinderen uit alle wijken zowel binnen- als buiten schooltijd te verrijken zijn de volgende stappen noodzakelijk:

- Stimuleer als overheid dat scholen de middelen en positieve stimulans krijgen om samen met musea educatieprogramma's te ontwikkelen. Zorg dat groepsleerkrachten zelf ook in staat zijn cultuuronderwijs te geven en musea daarbij te betrekken en help hen dit te realiseren binnen het nieuwe curriculum.
- Om ook buitenschoolse museumeducatie van leerlingen te stimuleren waarbij kansengelijkheid voor alle leerlingen in alle wijken geboden wordt, zijn leerecosystemen waar musea door het land in participeren een waardevol netwerk. Stimuleer en verleen middelen aan gemeenten en provincies door het land om te investeren in deze leerecosystemen.
- Behoud de € 15 voor cultuureducatie per jaar per jongere van 4 tot 18 jaar.

3. Stimuleer bruikleenverkeer zodat musea collecties beter kunnen interpreteren en presenteren aan een groot en divers publiek

Bruikleenverkeer van museale objecten heeft de afgelopen jaren musea in staat gesteld om steeds meer bezoekers te verrijken met museale objecten en verhalen. Dit heeft de zichtbaarheid van Nederlandse collecties enorm bevordert voor een steeds vernieuwend en gevarieerder publiek. Tegelijkertijd krijgen musea te maken met steeds toenemende en vooral terugkerende verzekeringskosten, waardoor voor meerdere musea het organiseren van steeds nieuwe tentoonstellingen enorm kostenintensief of zelfs verlieslatend wordt.

Om het publiek te blijven verrassen en verrijken haalden tientallen musea de afgelopen jaren buitenlandse topstukken (en werken uit niet openbaar toegankelijke privécollecties) naar Nederland om aansprekende tentoonstellingen te maken. Een dertigtal musea daarvan kon ter dekking van de hoge verzekeringskosten succesvol een beroep doen op de indemniteitsregeling, de garantstelling door de rijksoverheid waarbij deze garant staat voor ongeveer 30 % van de te verzekeren waarde.

In de praktijk blijkt dat er nauwelijks schade optreedt bij dit soort grote en kostbare tentoonstellingen. De Staat heeft in al de jaren dat de regeling bestaat nooit een substantieel bedrag aan schade hoeven uit te keren. Tegelijkertijd is duidelijk dat de musea nog steeds grote bedragen aan verzekeraars betalen voor de resterende 70 % van de te verzekeren waarde. Dit bedrag was de afgelopen jaren gemiddeld ruim 2 miljoen euro jaarlijks.² Dit is weggegooid geld, omdat de kans dat op dit deel van de verzekering een schadeberoep wordt gedaan nihil is, aangezien de Staat de eerste klap zou opvangen. Om deze reden is het een kleine stap om het volledige risico bij de Staat neer te leggen, waarmee de musea een grote én alsmaar stijgende kostenpost helemaal uit handen

¹ Een voorbeeld van een leerecosysteem netwerk is Leerecosysteem Holland Rijnland met het project 'Natuur en Cultuur om de hoek', waar musea als Naturalis, Rijksmuseum voor Oudheden, Museum voor Volkenkunde, Rijksmuseum Boerhaave, Museum de Lakenhal en Japanmuseum Sieboldhuis aan deelnemen.

² De begrote kosten voor de gemiddeld 11,5 jaarlijkse tentoonstellingen bedroegen bij de 33 musea die gebruik maakten van de indemniteitsregeling gemiddeld € 9.747.000 per jaar in de periode 2005-2016. Verzekeringskosten bedroegen in deze periode gemiddeld 22,5 % van de begrootte tentoonstellingskosten inclusief verzekeringskorting door toegekende indemniteit. Daarmee komen de gemiddelde verzekeringskosten voor tentoonstellingen waarvoor indemniteit wordt aangevraagd jaarlijks op ruim 2 miljoen euro. Bron: <https://erfgoedmonitor.nl/indicatoren/indemniteit-toekenningen>, geraadpleegd 26 mei 2020.

wordt genomen. Als de overheid *volledig* garant zou staan voor deze verzekeringskosten door het plafond van de indemniteitsregeling te halen, bespaart dat alleen al de huidige musea die een beroep kunnen doen op de indemniteitsregeling meer dan 2 miljoen euro per jaar.

Met de volgende twee oplossingen blijven musea in staat om de komende jaren met bruikleenverkeer het publiek te verrijken:

- Sta als rijk volledig garant voor museale bruiklenen uit het buitenland door het plafond van de indemniteitsregeling weg te nemen.
- Moedig overheden – zowel rijk, provincies als gemeenten – aan om te zoeken naar oplossingen voor musea om onderling zo eenvoudig en betaalbaar mogelijk collecties te delen, door verzekeringskosten tot een minimum te beperken. Als collectie-eigenaar bepaalt de verantwoordelijke overheid welke eisen er gelden voor de musea – als behorende instellingen van de collectie – voor binnenlandse bruiklenen.

4. Steun musea om hun bedrijfsvoering te verduurzamen

Musea willen hun publiek verrijken door duurzaam en daardoor toekomstbestendig beheer van hun museale collecties. Dit doen zij door in hun programma duurzaamheid als maatschappelijk thema voor het voetlicht te brengen. Maar musea investeren zelf ook in duurzaamheid op het vlak van huisvestingsbeleid, denk aan maatregelen rondom isolatie, klimaatinstallaties en afval waarmee zij de energievoetafdruk van hun organisatie verminderen. Zowel Rijk, provincies als gemeenten die structureel subsidie aan musea verstrekken zijn gebaat bij creatieve oplossingen om investeringen in duurzaamheid voort te zetten of uit te breiden, te beginnen bij de huisvesting. Niet alleen omdat musea daardoor hun bedrijfsvoering toekomstgericht maken, maar ook structureel kosten besparen.

Creatieve oplossingen zijn nodig musea in staat te stellen om te blijven investeren in duurzaamheid, aangezien de kosten van duurzaamheid voor de baat uitgaan:

- Haal bijvoorbeeld toekomstige subsidiemiddelen voor verduurzaming in de tijd naar voren.
- Een andere oplossingsrichting zou kunnen zijn om renteloze fondsen ter investering in duurzaamheid ter beschikking te stellen aan musea.
- Stimuleer duurzame inzetbaarheid van medewerkers en vrijwilligers door bij te dragen aan de sociale dialoog in de culturele en creatieve sector om invulling te geven aan een leven lang leren.

5. Stimuleer gul geefgedrag aan musea

De museumsector is de afgelopen jaren weliswaar minder afhankelijk van subsidies geworden, van een gezonde, sterke economie in ons land is ze dat des te meer. Giften van (gulle) gevers maken een onmisbaar onderdeel uit de eigen inkomsten van musea. Dit belangrijke bewijs van steun van het publiek aan musea verdient van daarom ondersteuning van de rijksoverheid.

De Museumvereniging onderschrijft het uitgangspunt van de Samenwerkende Brancheverenigingen Filantropie (SBF) voor een aantal wezenskenmerken van filantropie en beveelt deze aan mee te nemen in toekomstige beleidsvorming. Dit betreft: (1) vrijheid van vereniging, (2) keuzevrijheid en autonomie, (3) vertrouwelijke relaties met donateurs, donoren en beneficianten en (4) zelfregulering.

Om musea – gesteund door eigen inkomsten zoals giften – in staat te stellen bij te dragen aan een florerende economie zijn de volgende oplossingen noodzakelijk:

- Verleng de Geefwet met verhoging van de multiplier en verlaging van het drempelinkomen.
- Behoudt het lage btw-tarief voor zoveel mogelijk museale activiteiten, aangezien het merendeel van deze activiteiten onder museale stichtingen vallen.
- Maak werk van vrijwilligers – die voor musea een vrijwillige, maar zeker geen vrijblijvende inzet tonen – fiscaal nog aantrekkelijker door de maximale vrijwilligersvergoeding significant te verhogen (in 2020 is deze maximale vergoeding 1700 euro per jaar).
- Voer een aparte toets in voor noodzaak en gevolgen van wet- en regelgeving die het werk van de goede doelen – waaronder musea – raken of van toepassing zijn op filantropie.

Bijlage 2: Visie op het belang van cultuur en musea

Wat is nu de essentie van cultuur en daarbinnen van musea? Welke maatschappelijke betekenis vertegenwoordigen zij voor alle inwoners van ons land? Om een antwoord op deze vraag te vinden is de Museumvereniging het gesprek aangegaan met de mensen die van musea gebruikmaken en de musea zelf. Een korte impressie van deze betekenis geven aan waarom musea niet weg te denken zijn uit ons bestaan.

Verwonderen. Musea zijn schatkamers

Musea zijn de schatkamers van de samenleving, waar jong en oud veel kunnen leren en beleven. Ze zijn het geheugen van stad, streek en land. Meerdere musea bieden met hun collecties ook ruimte voor wetenschappelijk onderzoek. Zo kon via onderzoek in het Naturalis aan een collectie met duizenden opgeprikte bijen een economische waarde van 16 miljoen gekoppeld worden, voor alleen al de appeloogst in ons land. Of musea bieden de gelegenheid om door onderzoek aan verflagen van objecten onze kennis over oude technieken te vergroten, voor restauratie maar ook voor nieuwe toepassingen door chemiebedrijven. Wetenschappelijk onderzoek aan collecties creëert directe waarde in onze landbouw, ruimtelijke ordening of levert kennis op voor een bedrijfstak. Bovendien bieden collecties de gelegenheid om specifieke invalshoeken te kiezen en objecten te combineren. Daarmee geven ze een perspectief aan de tijdsgeest.

Verbindingen. In musea heb je onvergetelijke ontmoetingen

Net als veel andere culturele instellingen geven musea uitdrukking aan onze identiteit. Een puber die verhalen hoort van zijn grootvader die als jonge man naar Indonesië werd uitgezonden. Een ouder iemand die de verhalen en objecten uit zijn jeugd herkent, of de mantelzorger die samen met zijn demente partner in een speciale rondleiding van kunst geniet en even weer een vertrouwde verbondenheid voelt. Musea verbinden ons met het verleden, met het nu, met het grote verhaal van de mens. Of ze leggen verbindingen met de natuur en de wereld van objecten.

Ontwikkelen. In musea komt onderwijs tot leven.

Omdat cultuur en musea uitdrukking geven aan onze identiteit, is het van groot belang dat jongeren hier vanaf jonge leeftijd mee in contact komen. Zoals een kind dat door een microscoop de wereld van de kleine deeltjes ontdekt. Scholieren die aan de hand van beeldende kunst hun woordenschat uitbreiden of begrippen uit de meetkunde leren. Musea bieden nieuwe vensters op de wereld of vergroten de bestaande vensters. Musea hebben met hun collecties een unieke gelegenheid om bij te dragen aan kennis en kunde van scholieren.

Beleven. Musea bieden bijzondere ervaringen.

Musea zijn in deze tijd misschien wel belangrijker dan ooit. Het zijn plekken voor bezinning, verwondering, verbazing en ontroering. Verwondering in de ogen van een schoolkind dat een dinosaurusbots bekijkt. Nostalgie bij een zeventiger die de eerste televisie terugziet. Euforie bij een toerist die de halve wereld afreist om een oude meester in het echt te zien. Levendigheid op de terrassen in de buurt van het museum waar bezoekers neerstrijken, vol van verhalen en beelden. Allemaal waardevolle momenten. Pure schoonheid, prettige gekkigheid, verbazing over waar we als mens toe in staat zijn. Het soort emoties die musea een intrinsieke waarde geven.

Verrijken. Musea dragen bij aan welvaart.

Musea zijn toeristische trekpleisters, die daarnaast ook inkomsten genereren. Ze beschikken over fraaie museumcafés en kunstboeken, die een grote bijdrage leveren aan de eigen inkomsten. Musea dragen bij aan leefbaarheid in dorpen en steden en maken welvaartswinst. Veel museale gebouwen vormen een architectonische verfraaiing van hun omgeving. Daarmee zijn ze een economische motor voor hun leefomgeving en zorgen ze voor meer bezoekers in stedelijke centra en voor stijgende horeca-uitgaven.

Conclusie

Kortom, musea, variërend van een bescheiden buurtmuseum tot een beeldbepalend rijksmuseum, hebben collecties die een breed palet aan waarde opleveren, variërend van schoonheid tot kennis. Musea zijn niet weg te denken uit ons bestaan.